

Kapitalism, totalitarism, frihetlig socialism

Augustin Souchy

1949

Kapitalismen har i förbindelse med tekniken och industrin framskapat en väldig koncentration av materiell rikedom. Men den nyskapade rikedomens befinner sig i händerna på privilegierade klasser. Trots vissa framsteg lever stora delar av det arbetande folket jämt i fattigdom. Kapitalismens historiska skuld ligger i att den motsätter sig den sociala rättvisans införande.

Efter de mänskliga rättigheternas förkunnande vid slutet av det adertonde århundradet hade individen vaknat till självmedvetande. Klassmedvetande började framträda i de lägre folklagren och den sociala orättvisan kändes djupare än förut. Även då reaktionen åter blev starkare, var det icke möjligt att undertrycka den sociala emancipationsrörelsen.

Under 1848 års revolution försökte socialistiska teoretiker propagera omgestaltning av samhället på revolutionär väg. De hade dock föga framgång. Deras krav realiserades icke revolutionärt på en gång, utan genomfördes långsamt och etappvis till det arbetande folkets förmån. Under den påföljande tiden blev ekonomiska befrielsen den sociala arbetarrörelsens stora mål. Arbetarna förbättrade sin levnadsstandard genom hård kamp. De revolutionära kraven hade till mål att omdana samhällets ekonomiska grundval genom att avskaffa privategendom på jord och produktionsmedel och införa ett socialistiskt eller kommunistiskt samhällsliv.

Under förra århundradets andra hälft kom den liberala staten till genombrott i alla progressiva länder. Dess framträdande var ett framsteg i jämförelse med den autokratiska överherrsstaten. Men den nådde långt ifrån fram till realiserandet av den politiska likheten och friheten åt alla. De politiska rättigheternas utövande inskränktes till de besittande klasserna. Den egendomslöse hade ej politiska rättigheter. Trots revolutioner och frihetsfraser fortsatte den sociala orättvisan att bestå, och trots hopande av rikedom i händerna på de få, fanns eländet kvar hos massan.

Socialreformatörerna gjorde planer för en rättvis fördelning av rikedomar och för en bättre ordnad social organisation, Saint-Simon proklamerade arbetet såsom grundval för det moderna samhället. Fourier kom med förslag att organisera ekonomiska falangstärer. Cabet trodde den sociala rättvisan kunde införas genom den auktoritära kommunismen. Robert Owen överlät sin fabrik åt arbetarna och blev därigenom kooperatismens förelöpare. Proudhon föreslog reformer i kredit- och penningväsendet. Hans mål var en fullkomlig social och ekonomisk demokrati och en samhällsordning utan politisk maktkoncentration. Karl Marx kom med sin teori, som gick ut på att kapitalismen nödvändigtvis skall utmynna i socialismen genom immanenta utvecklingslagar.

Under de statsocialistiska idéernas inflytande krävde arbetarklassen medverkan vid lagstiftning och statens utformande. I England kämpade chartisterna för de demokratiska rättigheternas utbredning på hela folket. I Frankrike - och därefter i de flesta andra länder - krävde arbetarpartierna den lika, hemliga och direkta rösträtten. Vid det nittonde århundradets utgång lyckades man nå fram till den tidens stora krav: det politiska likaberättigandet för alla, samt församlings- och föreningsrätt för arbetarna. De egendomslösa höllo på att bli fria medborgare.

Borgarna ägde i den liberala staten stor frihet. Men den sociala olikheten hade till följd att denna frihet blev en illusion för det fattiga folket. Staten blandade sig ej i den privata ekonomien och i medborgarnas sociala liv, och kapitalisterna kunde fortfarande rikta sig genom att hänsynslöst utsuga arbetarna. De egendomslösa voro helt beroende av de besittande, på nåd och onåd. Arbetstiden var lång, lönerna otillräckliga. Kvinnor och barn voro den kapitalistiska rovgirighetens utsugningsobjekt. Arbetarklassen var degraderad till proletariet i ordets antika betydelse. Hantverkare gjordes till fabriksarbetare och måste avstå från förhoppningen att bli självständiga.

Dessa förhållanden hade till följd, att de socialistiska arbetarpartierna krävde statliga skyddsåtgärder mot den kapitalistiska utsugningen. Dessa krav fann gehör och trängde mer och mer in i det allmänna medvetandet. I alla länder infördes lagar för arbetarklassens skydd. Under massornas tryck förkortades och maximerades

arbetstiden. Arbetarna försäkrades lagligen mot invaliditet, sjukdom och ålderdom. I en del länder infördes senare även hjälpkassor mot arbetslöshet samt betald semester för arbetarna.

Genom alla dessa åtgärder förändrades statens karaktär. Det nittonde århundradets liberala stat, som var ett maktinstrument i de härskande klassernas händer, förvandlades till det tjugonde århundradets socialförsäkringsstat, som tar hand om undersåten eller medborgaren från vaggan till gravan i socialt hänseende, men kontrollerar honom samtidigt, för att bruka eller missbruka honom för sin egen nationella maktpolitik.

Den moderna staten har även utvecklats till ägare av stora ekonomiska företag. Början gjordes i Tyskland. Bismarck förstatligade järnvägar samt post- och telegrafväsendet och en del andra näringsföretag. Exemplet efterföljdes snart av andra länder. En sådan politik motiverades av nationalmilitära hänsyn. I allt flera länder ställdes privatkapitalistiska företag under statens kontroll. Så blev staten själv storkapitalist.

De marxistiska partierna var bland de första som gick in för en sådan politik och främjade med all kraft tendenserna till förstatligande. En sådan utveckling anses av dem vara ett belegg för riktigheten av deras teorier. Efter deras mening är alla privatkapitalistiska storföretag, framförallt trustar och karteller, ”mogna” till nationalisering d. v. s. deras överförande till staten. Förstatligandets idé bildar en hörnsten i programmet, som uppställdes av Marx och Engels, framför allt i det Kommunistiska Manifestet. I Ryssland hade bolsjevikerna efter revolutionen år 1917 tillfälle att förverkliga detta program i dess helhet. Staten erövrades av partiet och jorden samt produktionsmedlen förklarades som statsegendom. Privatkapitalismen avskaffades och i dess plats trädde statskapitalismen.

Bolsjevikerna tror naturligtvis att deras system, som de själva kalla kommunistiskt, representerar den högsta formen av samhälle och de propagerar dess införande i hela världen. Denna propaganda, förd med den stora, ryska statens finansiella medel, framkallade splittring inom den internationella arbetarrörelsen. I västländerna var den politiska friheten under sekler större och de sociala förhållandena bättre än i Ryssland, och statskapitalismens införande efter ryskt mönster skulle därför där vara ett ödesdigert bakslag. Ryssland stod vid revolutionens utbrott även efter med hänsyn till sociallagstiftning. Den bolsjevikiska staten införde visserligen socialreformer, men dessa fanns redan i nästan alla länder, och en jämförelse med de kapitalistiska länderna i detta hänseende skulle visa, att även i dag står Sovjetunionen efter. Den proletariska staten är en hårdare arbetsgivare än privatkapitalismen. Den tillåter varken strejkrätt eller rättighet att flytta efter eget behag. Arbetarna tillhör staten, liksom de livegna tillhörde sin feodalherre. Levnadsstandarden är i USSR lägre än i de privatkapitalistiska länderna. Friheten lyser genom sin frånvaro.

Sammanläggningen mellan statskapitalism och statssocialism förde inom Sovjetunionen till bildandet av en mäktig byråkratisk apparat. Det allena härskande bolsjevikiska partiet kontrollerar ekonomin, bestämmer politiken, uppställer normerna för moralen och riktar det andliga livet efter den egna partischablonen. Sovjetunionen är en totalitetsstat av första ordningen. Ekonomiska och sociala privilegier består i den proletariska staten som i andra stater. Den nya klassen av privilegierade representeras av statens och industrins byråkrater.

Denna fragmentariska konfronteringen med den liberala, den demokratiska och den totalitära staten underlättar för den frihetliga socialisten att orientera sig i villervallan, som råder överallt inom den sociala arbetarrörelsen.

Det förra århundradets liberala stat var ett framsteg i förhållande till ”L’ancien régime”; men den tillät ändå det arbetande folkets hänsynslösa utsugning.

Vår tids demokratiska stat, som också kan kallas socialförsäkringsstaten, läkte många samhällssår genom den sociala lagstiftningen; men det ondas grundval, kapitalismen, har icke undanröjts.

Den totalitära staten undanträngde privatkapitalismen och satte statskapitalismen i stället, men det arbetande folkets exploatering fortsattes, och det råder därutöver fullständig rättslöshet och frånvaro av frihet.

Man kan fördöma alla tre av de nämnda statsformerna och framhålla en ordning utan stat såsom idealet. Man kan dock icke förneka, att det arbetande folket lever bättre inom den demokratiska staten och åtnjuter där mera frihet än inom de båda andra staterna.

Vilken ståndpunkt skola de frihetliga socialisterna inta i den nuvarande konflikten mellan den demokratiska västern och den totalitära östern?

Svar på frågan skall givas utan omsvep: De måste ställa sig på den sidan, där det finnes större frihet, mera välstånd och där den frihetliga och sociala utvecklingen hämmas minst av den sociala tvångsorganisationen.

Denna förklaring räcker. Det behöver icke nämnas namn på de mera frihetliga länderna.

Att välja det mindre av två onda ting betyder icke alltid att man är opportunist. Den tyska socialdemokratien inom Weimerrepubliken förintades ej på grund av teorin om det mindre onda. Den krossades, emedan den icke vågade att kämpa. Lenin trodde kapitalismens bojar kunde sprängas med ett enda kraftigt utfall. Den nuvarande situationen i Ryssland visar Leninismens tragiska misstag. Det ryska folket kom från det kapitalistiska regnet in i det totalitära åskvädret, som icke synas taga slut. Friheten och socialismen ligger på andra sidan av kapitalismen och diktaturen. Men det är fåfängt tro att en enda revolution, även om den kallas *social*, kan förverkliga socialismens idealer. Gustav Landauer hade icke så orätt, när han menade att socialismens förverkligande komme att försiggå med sporadisk början, att socialistiska företag kan uppstå såsom spridda öar i det kapitalistiska samhällslivet. Socialistiska företag kommer att inträda etappvis i stället för de kapitalistiska, och endast i den mån de kan styras i överensstämmelse med den nya samhällsuppfattningens rättvisa principer. Således kommer ännu en tid kapitalistiska, statliga och socialistiska företag att bestå bredvid varandra. Frihetens, jämlikhetens och broderskapets principer kan icke införas genom totalitära metoder. Revolutioner ger nya impulser, men sedan de revolutionära vågorna ebbat ut, skall det uppnådda försvaras och skyddas i ihärdig kamp och detaljerat samhälls- och framstegsarbete.

Sedan ett sekel tillbaka föres en gigantisk kamp mellan kapitalism och socialism. De totalitära staterna tvingade privatkapitalismen in i den statliga tvångströjan. Resultatet visar sig i form av grymma diktaturer. Kapitalismen fortsätter att bestå även inom den totalitära staten. Och slutsatsen är, att det kapitalistiska utsugningssystemet endast kan avskaffas, då det ersättes genom frihetligt socialistiska ekonomiföretag.

Den frihetliga socialismen måste ställa toleransen i första rummet såsom högsta princip. Den måste arbeta genom exempel och fostran. Ett rättvist och frihetligt samhälle kan icke införas genom tvång, ty detta skulle betyda en motsägelse i sig självt. Det måste byggas upp nerifrån, på frivillig väg. Det består icke i ett enformigt system, utan i en mångfaldighet av ekonomiska och sociala former. Det respekterar den mänskliga värdigheten, sätter pluraliteten och friheten i stället för tvång samt förening av kommuner och distrikt i stället för den centralistiska staten. Ingången till det socialistiska himmelriket stormas ej genom ett våldsamt anfall av de rättrogna. Vi kommer kanske ännu för lång tid framåt nödgas leva i den kapitalistiska skärselden. Den frihetliga socialismens metoder hindrar åtminstone från nedstörtandet i totalitarismens helvete.

Och detta är en förmån som ej högt nog kan uppskattas.

Det Anarkistiska Biblioteket

Augustin Souchy
Kapitalism, totalitarism, frihetlig socialism
1949

Syndikalismen #2 1949

sv.anarchistlibraries.net